

2. Convenția La Valetta¹

2.1. Istoricul Convenției

Prima Convenție Europeană privind protecția patrimoniului arheologic (Londra, 1969) a avut ca temă săpăturile arheologice și înregistrarea informațiilor produse de această activitate. Convenția a intrat în vigoare în 1970.

Principalele prevederi se refereau la interzicerea săpăturilor ilegale, adoptarea unor măsuri pentru instituirea mecanismelor de autorizare a săpăturilor și a celor de atestare a specialiștilor. Ca semn al îngrijorării crescânde față de ofensiva a dezvoltării economice, textul menționa că patrimoniul arheologic este „serios amenințat de distrugeri”. Semnatarii erau de acord să stimuleze publicarea științifică, pentru facilitarea circulației patrimoniului arheologic în scopuri științifice, culturale și educaționale. Convenția a fost ratificată de 24 de state europene.

O Recomandare privind protecția și dezvoltarea patrimoniului arheologic în contextul operațiunilor de dezvoltare urbană și al amenajării teritoriului a fost adoptată de Consiliul de Miniștri ai Consiliului Europei în 1989². Recomandarea atrăgea atenția asupra modificărilor care au apărut în ultimii ani în practica arheologică și pleda pentru însușirea unor noi metode de lucru în contextul unor operațiuni masive de dezvoltare a teritoriului.

¹ Numele oficial este European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised) / Convention européenne pour la protection du patrimoine archéologique (révisée) Valletta - La Valette, 16.1.1992. Textul Convenției în Anexa 1.

² În această perioadă în cadrul ICOMOS a fost creat un comitet special pentru arheologie - ICAHM.

2.2. Elaborarea Convenției

Propunerea de a revizui Convenția Londra³ (1969) a fost susținută de Steering Committee for the Integrated Conservation of the Historic Heritage (CDPH) și mai apoi de Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei. Aceasta datorită îngrijorării produse de fenomenele privind traficul ilicit și de amenințările crescânde asupra patrimoniului arheologic subacvatic. Textul Convenției Londra 1969 a fost revizuit de un Comitet de Experți în Arheologie și Planificarea Dezvoltării Teritoriului, reprezentând 16 țări. El prelua punctele cele mai importante din Declarația de la Amsterdam (1975) și din Convenția privind Protecția Patrimoniului Arhitectural (Granada, 1985)⁴. Conservarea și dezvoltarea patrimoniului arheologic devenea astfel unul dintre obiectivele politicilor de dezvoltare urbană și regională.

2.3. Semnarea Convenției

Varianta astfel revizuită a Convenției, a fost deschisă pentru semnare la 16 ianuarie 1992, în cadrul celei de a treia Conferințe Europene a Miniștrilor responsabili cu gestionarea patrimoniului cultural, care a avut loc la La Valetta, în Malta.

Până acum, Convenția La Valetta a fost semnată de 39 de țări și a fost ratificată de 27. Andora, Azerbaidjan, Bulgaria, Cipru, Cehia, Elveția, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Ungaria, Irlanda, Liechtenstein, Lituania, Malta, Moldova, Norvegia, Polonia, Portugalia, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, România, Slovacia, Slovenia, Suedia, Turcia, sunt statele membre constituite parte a Convenției. Lor li se alătură două țări nemembre UE: Sfântul Scaun și Monaco.

2.4. Principiile Convenției

De la prima lectură a celor două documente, principala diferență este schimbarea de perspectivă: Convenția din 1969 pune accentul pe săpături și descoperiri, în timp ce Convenția revizuită (Valetta) ia în considerare patrimoniul arheologic, ca parte a

³ www.htmh.hu/dokumentumok/690506.htm

⁴ Vezi Anexa 3.

peisajului cultural (articolul 1). De asemenea, rezultă ideea că în permanenta bătălie pentru salvarea patrimoniului arheologic trebuie realizată o alianță cu cei trebuie să își asume, și ei, responsabilitate - fie ei oameni politici, administratori de la nivel local sau central, arhitecți urbanști, investitori sau educatori de toate nivelurile).

Iată de ce este esențială educarea, participarea și sensibilizarea publicului ("public awarness"), singurul factor care, însumat, poate exercita o presiune reală și eficientă asupra guvernanților.

Articolul 1 conține definiția patrimoniului arheologic: „structurile, construcțiile, ansamblurile arhitecturale, siturile amenajate, mărturiile mobile, monumente de altă natură, precum și contextul lor, fie că se situează în sol sau sub apă”.

Articolul 2 se referă la obligativitatea țărilor semnatare de a asigura inventarierea patrimoniului arheologic și protecția sa prin clasare, precum și la crearea de "archaeological reserves" care să asigure conservarea unor situri pentru studiul ulterior.

În art. 3 apare o altă idee nouă : pentru cercetarea monumentelor și siturilor arheologice, săpăturii îi sunt preferabile mijloacele de cercetare non-distructive ori de câte ori aceasta este posibil. Cu alte cuvinte, orice săpătură arheologică este prin însăși esența ei distructivă, chiar dacă avem de-a face cu o "distrugere controlată". Cu alte cuvinte, principala preocupare a statelor semnatare trebuie să fie în primul rând inventarierea siturilor; apoi tehnicile non-distructive și strategiile de *sampling* trebuie aplicate înainte ca decizia de a efectua a unei săpături să fie luată. Cu alte cuvinte săpătura trebuie privită ca ultimă soluție și nu ca metodă uzuală de cercetare.

Din păcate, punerea în practică a proiectelor de cercetare arheologică preventivă nu permite întotdeauna acest tip de cercetare, care de altfel este și foarte costisitoare.

Articolul 4 se referă la faptul că vestigiile arheologice nu trebuie lăsate expuse decât în cazul în care au fost luate măsurile de conservare necesare, iar materialul arheologic trebuie să fie depozitat în cele mai bune condiții⁵. Aplicarea măsurilor de a restrânge cât mai mult numărul săpăturilor arheologice este deja pusă în practică de

⁵ Aceasta constituie una dintre cele mai mari probleme care stau în fața muzeelor, confruntate cu o cantitate din ce în ce mai mare de materiale arheologice.

mai multe state europene, care nu mai permit deschiderea de noi șantiere sistematice/planificate/academice, decât în cazuri cu totul excepționale.

În articolul 5 este instituit principiul conservării integrate. O astfel de politică a conservării patrimoniului arheologic permite ca arheologia să-și găsească locul în politica globală de amenajare a teritoriului și în aceea a protecției mediului, căpătând astfel obiective care sunt în același timp culturale, sociale și economice.

Articolul 6 este cel care instituie principiul „polluter pays” prin care oricine aduce atingere unui sit arheologic este obligat să plătească toate costurile necesare cercetării arheologice. Această prevedere a fost preluată în legislația țărilor europene și constituie fundamentul juridic al finanțării cercetărilor preventive. Acest principiu are două mari avantaje: stimulează investitorii să evite monumentele istorice și siturile arheologice pentru a-și reduce costurile; asigură finanțarea cercetării arheologice (de la faza de evaluare până la publicarea rezultatelor), în caz că distrugerea totală sau parțială este inevitabilă.

Tot în același articol, este prevăzută posibilitatea finanțării cercetărilor arheologice la nivel național sau local.

Din punctul de vedere al administratorului la nivel guvernamental, articolul 7 este deosebit de important. El cuprinde obligația statelor semnatare ale Convenției de a depune toate eforturile pentru inventarierea întregului patrimoniu arheologic (inclusiv la nivel cartografic)⁶, precum și adoptarea măsurilor necesare pentru a impune arheologilor predarea unui raport de săpătură („document științific de sinteză publicabil”), chiar dacă el nu reprezintă stadiul final al cercetării științifice arheologice.

Articolul 8 stipulează posibilitatea schimbului de informații și de materiale arheologice în scopuri științifice, atât la nivel național cât și internațional.

Importanța sensibilizării publicului este subliniată în articolul 9. Modalitățile descrise sunt cele considerate a fi cele mai eficiente pentru educarea, atragerea și câștigarea publicului de partea protejării patrimoniului arheologic, inclusiv prin mijloacele recomandate de art. 8 (schimburi, expoziții etc).

⁶ Pentru inventarele (repertoriile) arheologice a fost realizat “International Core Data Standard for Archeological Sites and Monuments” (1995).

În articolul 10 este pusă problema comerțului cu obiecte arheologice. Comerțul nu este considerat o activitate ilegală sau imorală, în sine, dar se pune problema modului în care aceste bunuri ajung pe piața „neagră” a antichităților. Se încearcă astfel impunerea unei presiuni morale asupra muzeelor, astfel încât acestea să nu fie implicate în astfel de activități prin achiziționarea de elemente de patrimoniu arheologic suspecte de a proveni din săpături ilegale.

În sfârșit, articolul 11 stabilește importanța și modalitățile de control ale aplicării Convenției.

2.5. Concluzii

În mod evident, Convenția este cel mai important text legislativ european referitor la protecția patrimoniului arheologic. Cu toate acestea, Convenția La Valetta nu este doar o manifestare a interesului forurilor europene pentru protecția patrimoniului arheologic ci este, în aceeași măsură, o reglementare care statuează principiul cunoscut “le casseur doit payer” sau “the polluter must pay”. În acest mod se reglementează de fapt principiul compromisului, care guvernează orice săpătură arheologică preventivă.

Găsirea celor mai bune soluții pentru a satisface necesitățile ambelor părți (investitorul și arheologul) a generat astfel un continuu proces de căutare a compromisului, în spiritul articolului 5 al Convenției de la La Valetta care vorbește despre nevoia de a “concilia și combina nevoile arheologiei și cele ale proiectelor de dezvoltare”.

Problema patrimoniului arheologic este deci văzută dintr-un unghi diferit decât cel al cercetării științifice fundamentale. Este luată în considerare și problema dezvoltării care are prioritate față de cea științifică (datorită motivațiilor sociale și economice). Convenția nu vorbește despre interesele investitorilor (fie ei publici sau privați), ci de cele ale proiectelor de dezvoltare economică. La fel, introducerea și în această Convenție a principiului conservării integrate⁷, nu face decât să sublinieze importanța pe

⁷ Conceptul de conservare integrată apare pentru prima dată în textul Convenției Granada pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei din 1985 (vezi Anexa 3).

care trebuie să o capete protejarea patrimoniului arheologic, la nivelul politicilor guvernamentale în domeniul protecției mediului și al dezvoltării economice.